

HOTĂRÂREA CURȚII
DIN 16 DECEMBRIE 1981*

Pasquale Foglia
împotriva Mariella Novello
(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare,
formulată de Pretura din Bra)

„Regimul fiscal al vinurilor licoroase”

Cauza 244/80

În cauza 244/80

având ca obiect o cerere adresată Curții, în conformitate cu articolul 177 din Tratatul CEE de către Pretura din Bra, de pronunțare, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe, între

PASQUALE FOGLIA, cu domiciliul în S. Vittoria d'Alba,

și

MARIELLA NOVELLO, cu domiciliul în Magliano Alfieri,

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolelor 177 și 95 din Tratatul CEE,

CURTEA,

compusă din: domnii J. Mertens de Wilmars, președinte, G. Bosco, A. Touffait și O. Due, președinți de cameră, P. Pescatore, Mackenzie Stuart, A. O'Keeffe, T. Koopmans, U. Everling, judecători,

avocat general: Sir Gordon Slynn,

grefier: domnul A. Van Houtte

pronunță prezenta

HOTĂRÂRE

1 Prin ordonanța din 18 octombrie 1980, primită la Curte la 5 noiembrie 1980, Pretore din Bra a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, cinci întrebări preliminare privind interpretarea articolului 177 și a articolului 95 din tratat.

2 Această ordonanță a fost adoptată în cadrul unui litigiu pendinte în fața Pretore, care deja a generat o primă serie de întrebări preliminare privind interpretarea articolelor 92 și 95 din tratat,

* Limba de procedură: italiana.

care au făcut obiectul unei Hotărâri a Curții din data de 11 martie 1980 (Foglia/Novello, 104/79, Recueil p. 745).

3 Este necesar să amintim că litigiul principal vizează cheltuielile de expediere suportate de reclamant, domnul Foglia, comerciant de vinuri stabilit la Santa Vittoria d'Alba, în provincia Cuneo, Piemonte, Italia, pentru transportul unor lăzi de vinuri licoroase italiene cumpărate de pârâtă, doamna Novello, și expediate, conform instrucțiunilor acesteia, unui destinatar din Menton, Franța.

4 Reiese din dosar că respectivul contract de vânzare dintre Foglia și Novello stipula că răspunderea pentru eventualele impuneri solicitate de autoritățile italiene sau franceze, contrare regimului de liberă circulație a mărfurilor între cele două țări sau, cel puțin, necuvenite, nu ar reveni lui Novello. Foglia a reluat o clauză similară în contractul său cu întreprinderea Danzas, căreia i-a încredințat transportul lăzilor de vin licoros la Menton; această clauză prevedea că aceste impuneri ilegale sau necuvenite nu ar reprezenta responsabilitatea lui Foglia.

5 Prima ordonanță de trimitere, care a determinat pronunțarea hotărârii din 11 martie 1980 citată anterior, constata că obiectul litigiului se limita la suma plătită cu titlu de taxe pe consum la introducerea vinurilor licoroase pe teritoriul francez. Reiese din dosar că aceste taxe pe consum au fost plătite la administrația financiară de Danzas, fără a protesta sau a depune reclamație; că nota de cheltuieli de expediție pe care Danzas a prezentat-o lui Foglia și care includea suma acestor taxe fusese plătită integral de către acesta din urmă fără a opune clauza convenită în mod expres în ceea ce privește „impunerile ilegale sau necuvenite”; că Novello, dimpotrivă, refuzase să ramburseze aceeași sumă lui Foglia, invocând aceeași clauză inclusă în contract.

6 Înțelegând mijloacele de apărare prezentate de Novello în sensul că acestea implicau validitatea legislației franceze cu privire la taxele pe consum pentru vinuri licoroase în ceea ce privește Tratatul CEE, Pretore a adresat Curții o serie de întrebări referitoare la interpretarea articolului 95 și, în mod accesoriu, a articolului 92.

7 În hotărârea sa din 11 martie 1980 menționată anterior, Curtea a hotărât că nu are competența de a se pronunța cu privire la întrebările adresate de instanța națională. Cu această ocazie, aceasta a observat că:

„Funcția încredințată Curții de justiție prin articolul 177 din tratat constă în furnizarea către orice instanță din Comunitate a elementelor de interpretare a dreptului comunitar care îi sunt necesare pentru soluționarea litigiilor reale care sunt prezentate în fața acesteia. În cazul în care, prin intermediul unor aranjamente de genul celor descrise mai sus, Curtea ar fi obligată să se pronunțe, s-ar aduce atingere sistemului de căi de atac jurisdicționale de care dispun persoanele de drept privat pentru a se apăra împotriva aplicării unor legi fiscale contrare dispozițiilor din tratat”.

8 Rezultă din ordonanța de trimitere că această hotărâre a Curții a fost contestată de pârâta în acțiunea principală care a estimat că, prin această apreciere, Curtea a încălcat puterea discreționară rezervată instanței italiene. Aceasta a susținut că o astfel de aplicare a articolului 177 de către Curte ar ridica la nivel național o problemă de ordin constituțional. În subsidiar, aceasta a ridicat o întrebare referitoare la interpretarea articolului 177 din Tratatul CEE și a solicitat, în plus, ca Republica Franceză să fie citată în cauză.

9 Sesizat în legătură cu aceste solicitări, Pretore a estimat că este necesar să fie sesizată din nou Curtea de justiție, adresându-i anumite întrebări referitoare la interpretarea articolului 177 din tratat, pentru a obține o apreciere mai exactă și precisă a sferei de aplicare și a semnificației hotărârii din 11 martie 1980.

10 Considerând că formularea primei sale ordonanțe ar fi putut genera o neînțelegere, Pretore a insistat în special asupra unui element care, conform acestuia, nu era menționat clar în această ordonanță. Într-adevăr, pârâta a refuzat, încă de la prima ședință la care a participat, să își limiteze solicitarea la simpla respingere a cererii reclamantului. Utilizând o procedură care nu este neobișnuită în dreptul italian, aceasta a prezentat o „cerere – autonomă în anumite limite – de hotărâre declarativă cu privire la situația juridică subiectivă și obiectivă”.

11 Din aceste motive, Pretore din Bra, a decis să sesizeze din nou Curtea și i-a adresat următoarele întrebări:

„1. Cum trebuie interpretat articolul 177 din Tratatul CEE cu privire la competența de apreciere a Curții de justiție în ceea ce privește formularea întrebărilor de interpretare care îi sunt adresate și, mai ales, în ceea ce privește funcția acestora în contextul acțiunii principale: mai exact, care sunt atribuțiile Curții și, respectiv, ale instanțelor care introduc acțiuni pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare – ținând seama, mai ales, de competențele care sunt acordate acestora din urmă de sistemele naționale respective – în vederea aprecierii tuturor circumstanțelor de fapt și de drept care caracterizează controversa pe fond, precum și întrebările evocate, mai ales în cazul hotărârilor declarative care sunt solicitate în cadrul acțiunii principale?

2. În ipoteza în care Curtea de justiție, în cadrul unei acțiuni pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, declară că nu are competența, dintr-un motiv oarecare, de a se pronunța cu privire la întrebările care i-au fost adresate, instanța care a introdus acțiunea, care este obligată de dreptul său național să facă dreptate părților, poate, și în ce limite și după ce criterii, să interpreteze și dreptul comunitar sau trebuie, dimpotrivă, să decidă având în vedere exclusiv dreptul național?

3. În cadrul criteriilor de interpretare a articolului 177 din Tratatul CEE, există în sistemul comunitar un principiu de ordin general care impune sau permite instanțelor naționale – sesizate cu privire la controverse în cursul cărora sunt ridicate probleme de interpretare a dreptului comunitar, care contestă norme naționale ce aparțin, eventual, unor sisteme diferite de cel al instanței sesizate – să decidă, înainte de cererea pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare adresată Curții de justiție, să citeze în cauză autoritățile statului membru interesat?

4. În orice caz, de fiecare dată când, în fața instanțelor naționale sau prin intermediul instanțelor naționale, într-un proces între persoane private, se ridică o problemă de interpretare care implică în mod direct situațiile subiective ale cetățenilor sau ale operatorilor economici care intră sub incidența unuia dintre statele membre, aceste situații subiective ale dreptului material comunitar beneficiază de un grad de protecție diferit și, în orice caz, redus în raport cu gradul de protecție pe care îl pot obține aceleași situații subiective în cazul în care administrațiile statelor membre, ale căror dispoziții de drept fac obiectul întrebărilor de interpretare cu privire la compatibilitatea acestora cu Tratatul CEE, sunt prezente și sunt parte în proces, fie în fața instanțelor naționale, fie în fața Curții de justiție a CEE?

5. Articolul 95 CEE trebuie interpretat în sensul că interdicția de impunere internă diferențiată în funcție de originea și de proveniența unui produs vizează cazuri similare celui al regimului fiscal francez pentru vinuri licoroase, descris în detaliu în cauza 104/79?”

Cu privire la prima, a treia și a patra întrebare

12 Prin prima întrebare Pretore a solicitat să se precizeze delimitarea competenței de apreciere rezervată de tratat instanței naționale, pe de o parte, și Curții, pe de altă parte, în ceea ce privește formularea întrebărilor preliminare și aprecierea circumstanțelor de fapt și de drept care caracterizează controversa pe fond, în special în cazul în care instanța națională este solicitată să pronunțe o „hotărâre declarativă”.

13 A treia și a patra întrebare vizează, mai precis, cazul în care întrebările de interpretare sunt adresate pentru a permite instanței să soluționeze contestațiile care vizează compatibilitatea cu dreptul comunitar a dispozițiilor legislative naționale, adoptate fie de statul în care se află instanța, fie, cum este cazul în speță, de un alt stat membru. Se solicită să se precizeze în această privință

— dacă, în ipoteza în care, în fața instanțelor unui stat membru, sunt contestate dispoziții legislative ale altui stat membru, există în sistemul legislativ comunitar un principiu general care ar impune sau ar permite instanței sesizate cu o astfel de contestație să citeze în cauză autoritățile statului vizat înainte de a se pronunța cu privire la cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare în fața Curții de Justiție;

— dacă gradul de protecție pentru persoanele de drept privat care derivă din procedura de la articolul 177 este diferit, în cazul în care o astfel de contestație este ridicată în cadrul unui proces între persoane private față de cazul unui proces în care una dintre părți este administrația statului a cărui legislație este contestată.

14 În ceea ce privește prima întrebare, este necesar să se amintească, astfel cum Curtea a avut ocazia să sublinieze în cele mai diverse contexte, că articolul 177 este întemeiat pe o cooperare care implică o repartizare a funcțiilor între instanța națională și instanța comunitară, în interesul bunei aplicări și al interpretării uniforme a dreptului comunitar în toate statele membre.

15 În acest scop, instanța națională are competența – fiind sesizată cu privire la fondul litigiului și având obligația să își asume responsabilitatea deciziei care urmează a fi adoptată – să aprecieze, cu privire la faptele cauzei, necesitatea, în vederea pronunțării hotărârii sale, de a obține soluționarea unei întrebări preliminare.

16 Făcând uz de această competență de apreciere, instanța națională îndeplinește, în colaborare cu Curtea de justiție, o funcție care le este atribuită în comun, pentru a se asigura respectarea legislației în aplicarea și interpretarea tratatului. Prin urmare, problemele pe care le poate ridica exercitarea competenței sale de apreciere de către instanța națională și raporturile în cadrul articolului 177 dintre aceasta și Curte intră exclusiv sub incidența normelor dreptului comunitar.

17 Pentru a permite Curții să își îndeplinească misiunea conform tratatului, este indispensabil ca instanțele naționale să explice motivele pentru care consideră că un răspuns la întrebările lor este necesar pentru soluționarea litigiului, atunci când aceste motive nu rezultă în mod neechivoc din dosar.

18 Într-adevăr, trebuie să se sublinieze că articolul 177 nu atribuie Curții misiunea de a formula opinii consultative asupra unor întrebări generale sau ipotetice, ci de a contribui la administrarea justiției în statele membre. Aceasta nu ar avea, prin urmare, competența de a răspunde unor întrebări de interpretare care i-ar fi adresate în cadrul construcțiilor procedurale stabilite de părți pentru a determina Curtea să adopte o poziție cu privire la anumite probleme de drept comunitar care nu răspund unei nevoi obiective, inerente pentru soluționarea unui contencios. O declarație de necompetență într-o astfel de ipoteză nu aduce nicio atingere prerogativelor instanței naționale, însă permite evitarea utilizării procedurii de la articolul 177 în alte scopuri decât cele care îi sunt proprii.

19 În plus, este necesar să se evidențieze că, în cazul în care Curtea trebuie să se poată baza în cea mai mare măsură pe aprecierea instanței naționale în ceea ce privește necesitatea întrebărilor care îi sunt adresate, aceasta trebuie să fie în măsură să facă orice apreciere inerentă îndeplinirii funcției sale, în special pentru a-și verifica, după caz, astfel cum orice instanță are obligația să verifice, propria competență. Astfel, ținând seama de repercusiunile deciziilor sale în materie, Curtea trebuie să țină seama în exercitarea competenței jurisdicționale pe care i-o conferă articolul 177 nu doar de interesele părților în litigiu, ci și de cele ale Comunității și ale statelor membre. Prin urmare, aceasta nu poate să rămână indiferentă fără a încălca atribuțiile care îi revin, în ceea ce privește aprecierile aduse de instanțele statelor membre în cazurile excepționale în care acestea ar putea avea o incidență asupra funcționării corespunzătoare a procedurii prevăzute la articolul 177.

20 În cazul în care spiritul de colaborare care trebuie să guverneze exercitarea funcțiilor atribuite prin articolul 177 instanței naționale și, respectiv, instanței comunitare impune Curții datoria de a respecta responsabilitățile proprii ale instanței naționale, acesta implică, în același timp, ca instanța națională să aibă în vedere, în utilizarea posibilităților deschise de articolul 177, funcția proprie îndeplinită în materie de către Curte.

21 Este, prin urmare, necesar să se răspundă la prima întrebare că dacă, în funcție de cadrul general al articolului 177, aprecierea necesității de a obține o soluție la întrebările de interpretare adresate cu privire la circumstanțele de fapt și de drept care caracterizează controversa pe fond intră sub incidența instanței naționale, cu toate acestea, Curții îi revine sarcina să examineze, după caz, condițiile în care aceasta este sesizată de către instanța națională pentru a-și verifica propria competență.

22 Astfel cum Pretore a indicat în mod rezonabil prin a treia și a patra întrebare, se pot ridica probleme speciale în ceea ce privește aplicarea articolului 177, atunci când întrebările de interpretare sunt ridicate de instanța națională pentru a fi în măsură să aprecieze conformitatea cu dreptul comunitar a actelor legislative ale unui stat membru. În această privință Pretore a ridicat două tipuri de probleme distincte.

23 A treia întrebare vizează ipoteza în care, într-o procedură între persoane de drept privat în fața unei instanțe a unui stat membru, este ridicată o contestație privind compatibilitatea cu dreptul comunitar a legislației unui stat membru, altul decât cel în care se află acea instanță. Pretore a adresat, în legătură cu acest subiect, întrebarea dacă, într-un asemenea caz, statul membru a cărui legislație este vizată ar putea fi contestat în procesul instituit în fața instanței sesizate.

24 Este necesar să se răspundă la acest subiect că, în lipsa unor dispoziții de drept comunitar în această privință, posibilitățile de contestare în fața unei instanțe naționale dintr-un stat membru, altul decât cel în care se află instanța, depind de dreptul acestuia din urmă și de principiile dreptului internațional.

25 Prin a patra întrebare Pretore a solicitat să afle dacă protecția asigurată persoanelor de drept privat prin procedura de la articolul 177 este diferită, sau chiar diminuată, în cazul în care o întrebare de acest gen este ridicată într-un litigiu între persoane de drept privat, în comparație cu cazul litigiilor între o persoană de drept privat și administrație.

26 La întrebarea astfel ridicată, este necesar să se răspundă subliniind că orice persoană de drept privat, ale cărei drepturi sunt lezate prin măsuri ale unui stat membru contrare dreptului comunitar, trebuie să aibă posibilitatea de a solicita protecția unei instanțe competente și că, în ceea ce o privește, această instanță trebuie să aibă libertatea să se informeze cu privire la sfera de aplicare a dispozițiilor relevante din dreptul comunitar, prin intermediul procedurii de la articolul 177. În principiu, gradul de protecție jurisdicțională nu trebuie, prin urmare, să fie diferit în cazul în care o astfel de întrebare este ridicată într-un proces între persoane de drept privat, față de cazul unei acțiuni la care este parte, sub o formă sau alta, statul a cărei legislație este contestată.

27 Cu toate acestea, astfel cum a precizat Curtea în răspunsul său la prima întrebare de mai sus, Curții îi revine sarcina de a aprecia condițiile în care este sesizată de către instanța națională, pentru a-și verifica propria competență. În acest context, întrebarea dacă o acțiune în justiție este intentată între persoane de drept privat sau dacă aceasta este dirijată împotriva statului a cărui legislație este contestată nu este, în orice caz, irelevantă?

28 Pe de o parte, trebuie atrasă atenția asupra faptului că instanța sesizată în cadrul unui litigiu între persoane de drept privat cu o contestație referitoare la compatibilitatea cu dreptul comunitar a legislației unui alt stat membru nu este în mod necesar în măsură să poată oferi persoanelor de drept privat o protecție juridică eficientă în ceea ce privește această legislație.

29 Pe de altă parte, ținând seama de autonomia general recunoscută părților prin dreptul statelor membre în materie contractuală, nu se poate exclude posibilitatea ca părțile să se comporte astfel încât statul în cauză să se afle în imposibilitatea de a-și apăra în mod corespunzător interesele, solicitând unei instanțe din alt stat membru să decidă asupra întrebării cu privire la invaliditatea legislației acestuia. Prin urmare, în astfel de situații procedurale, nu se poate exclude riscul ca procedura de la articolul 177 să fie deturnată de părți de la scopurile pentru care aceasta a fost prevăzută în tratat.

30 Din considerentele precedente rezultă că, în ceea ce o privește, Curtea trebuie să manifeste o vigilență specială atunci când este sesizată, în cadrul unui litigiu între persoane de drept privat, cu privire la o întrebare care să permită instanței să se pronunțe asupra conformității cu dreptul comunitar a legislației altui stat membru.

31 Prin urmare, este necesar să se răspundă la a patra întrebare că, în cazul întrebărilor destinate să permită instanței naționale să se pronunțe cu privire la conformitatea cu dreptul comunitar a actelor legislative sau de reglementare ale unui alt stat membru, gradul de protecție jurisdicțională nu ar putea fi diferit în cazul în care astfel de întrebări sunt ridicate într-un proces între persoane de drept privat față de cazul în care acestea sunt ridicate într-o acțiune în care este

parte statul a cărui legislație este contestată, însă în primul caz Curtea trebuie să vegheze în mod special ca procedura de la articolul 177 să nu fie utilizată în scopuri neprevăzute în tratat.

Cu privire la a cincea întrebare

32 În cea de-a cincea întrebare a sa, Pretore din Bra reia, sub o formă abreviată, prima întrebare adresată în prima ordonanță a sa, cu privire la interpretarea articolului 95 din tratat. În hotărârea sa din 11 martie 1980 menționată anterior, Curtea a constatat că părțile aveau o apreciere comună asupra legalității legislației franceze în cauză și că acestea vizau în realitate să obțină, prin intermediul unei clauze particulare inserate în contractul lor, o condamnare a legislației franceze de către o instanță italiană, cu toate că legislația franceză comporta căi de atac adecvate. Curtea a concluzionat că răspunzând la întrebările adresate într-un astfel de context ar depăși funcția care îi este atribuită prin articolul 177 din tratat, care constă în a furniza oricărei instanțe din Comunitate elementele de interpretare a dreptului comunitar care îi sunt necesare pentru soluționarea litigiilor reale care se prezintă în fața acestora. Prin urmare, aceasta a declarat că nu are competența să se pronunțe asupra întrebărilor adresate.

33 În a doua ordonanță de trimitere, Pretore a evidențiat în mod special faptul că pârâta i-a solicitat să pronunțe o „hotărâre declarativă”. În această privință, este necesar să se precizeze că condițiile în care Curtea și-a îndeplinit funcția în materie nu depind de natura și de obiectivul procedurilor contencioase inițiate în fața instanțelor naționale. Articolul 177 face referire la „hotărârea judecătorească” care trebuie pronunțată de către instanța națională fără a prevedea un regim special în funcție de natura acesteia.

34 Circumstanța evidențiată de instanță în a doua ordonanță de trimitere nu părea, prin urmare, că ar constitui un fapt nou care ar justifica o nouă apreciere din partea Curții asupra competenței sale. Prin urmare, Pretore are competența, în cadrul colaborării dintre o instanță națională și Curte, să examineze în lumina considerațiilor precedente dacă este necesar să se obțină un răspuns din partea Curții la a cincea întrebare și, în acest caz, dacă este necesar să se furnizeze Curții orice element nou care ar putea justifica o apreciere diferită a acesteia cu privire la competența sa.

Cu privire la a doua întrebare

35 Ținând seama de considerentele precedente, nu este necesar să se răspundă la această întrebare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

36 Cheltuielile efectuate de guvernul francez, de guvernul danez și de Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările care i-au fost adresate de către Pretore din Bra, prin Ordonanța din 18 octombrie 1980, declară:

1. În funcție de rolul articolului 177, aprecierea necesității de a obține o soluție la problemele de interpretare ridicate cu privire la circumstanțele de fapt și de drept care caracterizează controversele pe fond intră în competența instanței naționale; cu toate acestea Curții îi revine sarcina să examineze, în caz de nevoie, condițiile în care aceasta este sesizată de către instanța națională pentru a-și verifica propria competență.

2. În absența unor dispoziții de drept comunitar, posibilitățile de contestare în fața unei instanțe naționale a unui stat membru, altul decât cel în care se află instanța, depind în același timp de dreptul procedural al acestuia din urmă și de principiile dreptului internațional.

3. În cazul întrebărilor menite să permită instanței naționale să se pronunțe cu privire la conformitatea cu dreptul comunitar a actelor legislative sau de reglementare ale unui alt stat membru, gradul de protecție jurisdicțională nu ar putea fi diferit, în cazul în care astfel de întrebări sunt ridicate într-un proces între persoane de drept privat față de cazul în care acestea sunt ridicate într-o acțiune în care este parte statul a cărui legislație este contestată, însă, în primul caz, Curtea trebuie să vegheze în mod special ca procedura de la articolul 177 să nu fie utilizată în scopuri neprevăzute în tratat.

4. Circumstanța evidențiată de Pretore din Bra în cea de-a doua ordonanță de trimitere nu pare să constituie un fapt nou care ar justifica o apreciere nouă din partea Curții cu privire la competența sa și, prin urmare, Pretore are competența, în cadrul colaborării dintre o instanță națională și Curte, să examineze, în lumina considerațiilor din prezenta hotărâre dacă este necesar să se obțină un răspuns din partea Curții la a cincea întrebare și, în acest caz, dacă este necesar să se furnizeze Curții orice element nou care ar putea justifica o apreciere diferită a acesteia cu privire la competența sa.

Mertens de Wilmars	Bosco	Touffait	Due	Pescatore
Mackenzie Stuart	O'Keefe		Koopmans	Everling

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 16 decembrie 1981.

Grefier
A. Van Houtte

Președinte
J. Mertens de Wilmars